TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI Sınıf-9

KONU FABL

HARNÂME

Bir eşek vârimiş zaif ü nizâr
Yük elinden katı şikeste vü zâr

Gâh odunda vü gâh suda idi
Dün ü gün kahr ile kısuda idi

Ol kadar çekeridi yükler ağır
Ki teninde tü komamışdı yağır

Nice tü kalmamışdı et ü deri
Yükler altında kana batdı deri

Ayduridi gören bu suretlu
Tan degül mi yürür sünük çatlu

Dudağı sarkmış u düşmiş enek
Yorulur arkasına konsa sinek

Toğranuridi arpa arpa teni
Gözi görince bir avuç samanı

Kargalar dirneği kulağında
Sinegün seyri gözi yâğında

Arkasından alınsa pâlânı
Sanki it artuğıydı kalanı

Birgün ısısı ider himâyet ana
Ya'ni kim gösterir inâyet ana

Aldı pâlânını vü saldı ota
Otlayarak biraz yüridi öte

Gördi otlakta yürür öküzler
Odlu gözler ü gerlü göğüzler

Sömürüp eyle yerler otlağı
Ki çekicek kılın tamar yağı

Boynuzı ba'zısının ây gibi
Kiminün halka halka yây gibi

Böğrüşüp çün virürler âvâze
Yankulanurdı tağ ü dervâze

(...)

Öküzler keyiflerince yürümekte, keyiflerince dinlenmektedir. Öküzlerin yular ve palan dertleri de yoktur. Miskin eşek, "Bunlarla yaratılışta eşit olmamıza rağmen neden bunların başında taç varken biz yoksulluk çekmekteyiz?" diye sorgulamaya başlar. Cevap bulamayınca bilge eşeğe sormaya karar verir. Bilge eşeğin huzuruna çıkar: "Bugün otlakta göğüslerini gererek yürüyen besili, kuvvetli öküzler gördüm. Başlarında sultanlık tacı vardı. Bu taç neden onlara layık görüldü? Bizim gökyüzünde yıldızımız yok mu ki yeryüzünde boynuzumuz olmadı?" der.

Pir eşek: "Onlar gece gündüz arpa ve buğday işlerler, bu yüzden bunları yerler. Bunların yetişmesinde emekleri olduğu için devlet tacı Allah tarafından onlara sunuldu. Bizim büyük işimiz odundur. İçimizi yakan o değersiz şeydir." cevabını verir. Pir eşeğin yanından ayrılan miskin eşek madem öyle, ben de gidip buğday işleyeyim ve dişleyeyim, diyerek yakınlardaki ekin tarlasına girer. Ekini yemekle kalmaz, tarlayı mahveder. Karnı doyduktan sonra ağır yüklerini hatırlayarak anırmaya başlar. Sesi duyup gelen tarla sahibi tarlasını görünce ah eder. Eşeğe söver, sövmekle yüreği soğumaz, eşeği döver, dövmekle de yetinmez, eşeğin kulağını ve kuyruğunu keser.

Kaçar eşşek acıyurak canı
Dökülüp yaşı yirine kanı

Uğrayu geldi pîr eşek nâgâh
Sordı hâlini kıldı derdile âh
Yirmürü inleyü didi iy pîr
Har-ı rûbâh bigi pür-tezvîr

Bâtıl isteyu hakdan ayrıldum
Boynuz umdum kulakdan ayrıldum

Şeyhî
Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş-
Makaleler

HARNÂME'NİN ÖZELLİKLERİ

Ünlü bir göz hekimi olan divan şairi Şeyhî'ye, Çelebi Sultan Mehmet'in göz hastalığını tedavi ettiği için Tokuzlu köyü tımar olarak verilmiştir. Şeyhî, Tokuzlu köyüne giderken tımarın eski sahiplerinin saldırısına uğramış; başına gelenleri Harnâme'de sembolik biçimde anlatmıştır.

Dönemine göre yalın bir dille yazılan Harnâme, 126 beyitten oluşan bir mesnevidir. Sanatçı, bu eserde, insanlar arasında geçebilecek olayları teşhis ve intak sanatlarından yararlanarak hayvanlar aracılığıyla anlatmıştır. Anlatma, gösterme, iç konuşma, diyalog anlatım teknikleri ile öyküleyici, betimleyici, mizahi, eleştirel bir anlatım kullanılmıştır.

HARNÂME'NİN YAPI UNSURLARI

OLAY ÖRGÜSÜ:

➢ Zayıf, güçsüz, yük taşımaktan bitkin bir eşeğin olması.
➢ Sahibinin eşeğe acıyarak palanını üstünden alıp onu otlağa salması.
➢ Eşeğin otlakta öküzlerle karşılaşması.
➢ Eşeğin öküzleri görünce onlara özenip kendi hâlini sorgulaması.
➢ Eşeklerle arasındaki farkın nedenini pir eşeğe danışması.
➢ Pir eşeğin öküzlerle eşeklerin farklı yaratıldıklarını anlatması.
➢ Eşeğin pir eşeği dinlemeyip tarlayı talan etmesi.
➢ Tarla sahibinin tarlasını görünce eşeğin kuyruğunu ve kulağını kesmesi.

KİŞİLER: Eşek, pir eşek, öküzler, eşeğin sahibi.

ZAMAN: Zaman belirsizdir. "Bir gün", metinde geçen zaman ifadesidir.

MEKÂN: Mekân belirsizdir. "Tarla" ve "otlak", metinde mekân olarak geçer.

HARNÂME'NİN BÖLÜMLERİ

SERİM:

Bir eşek vârimiş zaif ü nizâr
Yük elinde katı şikeste vü zâr
...

DÜĞÜM:
Bir gün ısısı ider himâyet ana
Ya'ni kim gösterir inâyet ana
...

ÇÖZÜM:
Kaçar eşşek acıyurak canı
Dökülüp yaşı yirine kanı
...

ÖĞÜT:
Bâtıl isteyu hakdan ayrıldum
Boynuz umdum kulakdan ayrıldum

TEMA: Elindekilerle yetinmek.

KONU: Elindekilerle yetinmeyen, öküzlere özenen eşeğin kulağı ve kuyruğundan olması.

ÇATIŞMA: Açgözlülük-kanaatkârlık.

KARŞILAŞMA: Eşeğin öküzlerle ve pir eşekle karşılaşması.

METNİN ANLATIM ÖZELLİKLERİ

Öyküleyici ve betimleyici anlatım biçimi kullanılmış. Mesnevi nazım biçimi ile yazılmıştır.

Her beyiti kendi içinde uyaklanan ve beyit sayısı sınırsız olan bir nazım biçimidir. Aruzun kısa kalıplarıyla ve aşk, din, tasavvuf, ahlak, kahramanlık gibi konularda yazılır.

Kişi, zaman, mekân, olay gibi unsurları taşır. Olağanüstülükler yer alır. Eşeğin konuşması üçüncü kişi anlatıcı ile anlatılmıştır. İlahi bakış açısıyla yazılmıştır. Eserde teşhis ve intak sanatı kullanılmıştır.

ŞEYHÎ (?-1431)

XV. yüzyıl divan şairlerinden Şeyhî ile ilgili olarak kaynaklarda kesin ve yeterli bilgi bulunmamaktadır. Eldeki bilgilere göre asıl adı Yusuf Sinan'dır. Kütahya'da doğmuştur. İran'da tıp eğitimi almıştır. Döneminin özelliklerini yansıtan şiirler yazmıştır. Başından geçen bir olay nedeniyle yazdığı Harnâme adlı mesnevisiyle tanınmıştır. Harnâme'den başka Hüsrev ü Şirin adlı bir mesnevisi ve Divan'ı vardır.

SORULAR

SORU 1:
Hârname ile ilgili verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Harnâme, 126 beyitten oluşan bir mesnevidir.
B) Alegorik bir anlatım söz konusudur.
C) Eserde teşhis ve intak sanatlarına yer verilmiştir.
D) Hece ölçüsüyle yazılmıştır.
E) Şeyhî tarafından kaleme alınmıştır.

Cevap: D

SORU 2:
(I) Mesnevilerde her beyit kendi içinde kafiyelidir. (II) Aruzun kısa kalıpları tercih edilir. (III) Divan şiirinin en uzun nazım şeklidir. (IV) Beş mesneviden oluşan eserler bütününe "hamse" adı verilir. (V) Türklerin divan şiirine kazandırdığı nazım şeklidir.

Numaralandırılmış cümlelerin hangisinde bilgi yanlışı vardır?

A) I. B) II. C) III. D)IV. E) V.

Cevap: E

SORU 3:
İKİ KATIR

Biri yulaf yüklü iki katır gidiyordu;
Birinde tahsildarın paraları.
Para taşıyan biraz fazla kibirleniyordu;
Duymuyordu bile sırtındaki ağırlığı.
Pek de edalı adım atıyordu,
Çıngırağını şakırdataraktan.
Derken bir kaç adam çıktı uzaktan.
Haydutlar, para arıyorlardı;
Para da yalnız memurun katırında vardı.
Hayvanı yakalayıp durduttular;
Katırcık dayakları yedikçe inliyordu;
"Ne bekledim, başıma neler geldi diyordu.

Bu fablda;

I. Ders verme amacı güdülmüştür.
II. Teşhis ve intak sanatı kullanılmıştır.
III. Zaman ve mekân belirsizdir.

bilgilerden hangisine veya hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II
C) I ve II D) II ve III
E) I,II ve III

Cevap: E